

ONIMISATIONS IN THE LEXICO-SEMANTIC FIELD OF COLOUR NAMES

Cristina Radu-Golea, Assist. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: This research aims to analyze colour names (inherited from Latin) in the Romanian language, from an onomastic perspective. The force of the lexico-semantic field of colour names is highlighted by the fact that many terms become patronyms: people identify or call each other by a distinctive element within the scope of colours (Albu 'white', Negru 'black', Roșu 'red', Galbenu 'yellow', Vânătu 'purplish' etc.); moreover, there are also place or water names etc. which contain a chromatic term (Pădurea Verde 'the Green Forest', Marea Neagră 'the Black Sea', Crișul Alb 'the White Criș', Râpa Galbenă 'the Yellow Steep', etc.).

Keywords: onimisation, chromatic term, lexico-semantic field, category, adjective.

După cum se știe, onomastica este disciplina lingvistică al cărei obiect de studiu îl constituie originea, formarea și evoluția numelor proprii de persoană (antroponime), de locuri (toponime), de animale (zoonime) ș.a.m.d. Onimizarea reprezintă procesul prin care un apelativ devine nume propriu și mutațiile pe care această schimbare de statut lingvistic le antrenează în plan fonetic, morfologic, sintactic, funcțional etc. În cadrul onomasticii, prin onimizare, adjectivele cromatice devin nume proprii¹ (antroponime, toponime, oiconime, zoonime, hidronime, oronime etc.).

Rolul numelor proprii este de a identifica (repera), în primul rând, o anumită clasă/categorie: persoana, locul, animalul etc., iar, în al doilea rând, de a individualiza entitatea în cadrul clasei/categoriei respective. În definiția pe care o dă numelor proprii, Ion Toma acordă o anumită importanță dimensiunii referențiale a acestora. Astfel, ideea de clasă este legată de componenta lexicală, aceasta implicând apartenența categorială a reperului (persoană, loc, animal, firmă etc.)². În urma cercetărilor și statisticilor întocmite, tot Ion Toma explică rolul termenilor cromatici frecvent folosiți în toponimie și susține ideea că adjectivele coloristice „se asociază atât unor apelative, cât și unor toponime, în proporții asemănătoare, ceea ce dovedește că au, în măsură apropiată, calități descriptive și sistematice”³.

Domnița Tomescu, referindu-se la unele nume comune care devin nume proprii, susține că sunt, de cele mai multe ori, adjective substantivizate, iar trecerea lor în subclasa numelor proprii se manifestă ca o reconversiune, cu implicații gramaticale specifice⁴.

Numele proprii românești care au la bază un termen cromatic sunt destul de numeroase, fapt pentru care acestea pot fi clasificate după două criterii: a) al formei și b) al

¹ „Mulți specialiști au ajuns la concluzia că între numele proprii și cele comune nu se poate face o distincție riguroasă. De altfel, există o continuă trecere a cuvintelor dintr-o categorie în cealaltă, printr-un proces de individualizare.” (Dan, 1983, p. 118-119)

„A proper name is a word or a group of words recognized as indicatig or tending to indicate the objects to which it refers by virtue of its distinctive sounds alone, without regard to any meaning possessed by that sound from the start, or acquired by it thought association with the said object or objects.” (Gardiner, 1954, p. 43)

² Reperul este raportat la clasele/categoriile generale investite cu funcție de individualizare.

Vezi și Toma, 1995, p. 103-111.

³ Toma, 1988, p. 198.

⁴ Vezi Tomescu, 2007, p. 406.

sensului. Unele porecle s-au format din apelative curente, cu sau fără sufixe, ca de exemplu: *Albu, Negru, Roșu, Verde* etc. „Supranumele compuse relevă mai pitoresc și mai pregnant, prin metafore, caracterul fizic sau moral al persoanei (...). De natură trecătoare la început, supranumele îl urmărește pe ins cu tenacitate, până când el însuși, biruit, îl acceptă, îl lasă moștenire vrând-nevrând, «schimbând porecla în renume», grație personalității sau activității sale în mediul social”⁵. Se disting, așadar, supranume formate dintr-un nume/substantiv comun și un adjectiv cromatic: *Capalb, Barbăroșie, Ochialbi* etc.

După caracteristicile feței, există nume proprii ce conțin adjective nume de culoare, ca de exemplu: *Albu, Dalbu, Barzu, Bălan, Căruntu, Cernea, Galben, Laiu, Murg, Negru, Ocheșel, Pielealbă, Barbăalbă, Caproșu, Capverde*; iar după alte caracteristici (situații), enumerăm: *Azimă-galbenă, Bounegru, Bouroșu, Calalb, Cudalb, Sarealbă* etc.

Toponimele, la rândul lor, pot fi alcătuite dintr-un nume comun care desemnează o anumită formă de relief (munte, deal, vale, râpă etc.) sau o apă curgătoare ori stătătoare (râu, mare, lac etc.) + un nume de culoare⁶: *Piscu Negru, Râpa Albă, Marea Neagră, Lacul Roșu* etc.

La formarea numelor proprii derivate sunt utilizate, pe lângă sufixele obișnuite din lexicul limbii române, și alte sufixe⁷, specific onomastice; dintre acestea, unele sunt de origine străină (de exemplu: *-otă, -ici* sunt sufixe de origine slavă). „Adjectivul *alb* primește sufixele: *-ișor, -it, -iță, -iu, -oiu, -uleț, -uș, -uț*, dar, ca nume de persoană, *Albul* reține numai două din opt sufixe obișnuite și primește altele, speciale: *-a, -ăia, -ac, -an, -e, -ea, -ean, -enică, -el, -eț, -eu, -ic, -ici, -icea, -in, -ineț, -iș, -ișor, -oi, -oe, -oiță, -otă, -otin, -uș, -uruș, -uța, -uț*”⁸.

Numele propriu *Albu(l)/Alba*⁹ (< adj. *alb*) desemnează fie o particularitate fizică (părul sau tenul de culoare foarte deschisă) a persoanei numită astfel, fie reprezintă, la origine, o poreclă pentru persoanele cu tenul sau părul de culoare închisă. Tot porecle referitoare la culoarea închisă (tuciurie) a tenului/pielii unei persoane sunt considerate nume proprii *Țigan(ul), Țigănilă, Țigănaș, Țigănoiu* etc.: „*Țiganca*, ca prenume la femei, apare o dată ca epitet lângă numele calendaristic; s-ar putea bănui un sens mistic: spre a îndepărta piatra rea; ca poreclă, el indică culoarea pielii”¹⁰.

Alba este, de asemenea, numele unui pârâu „în districtul Putna, plasa Zăbrăuți”¹¹, iar *Albaș* este nume propriu masculin: „Între mai mulți locuitori din Suceava, în două acte din 1610 se menționează *Albaș* «fost staroste». Din *alb* prin sufixul *-aș*”¹².

*Albac*¹³ – un toponim derivat cu sufixul *-ac*, renumitul sat al moșilor din județul *Alba* – este, la origine, nume de persoană. Același sufix, *-ac*, se regăsește și în numele propriu *Negruțac*, derivat de un alt nume de persoană, *Negruț*.

⁵ DOR, 1963, p. L.

⁶ În general, numele de culori prezente în toponime sunt cele moștenite (*alb, negru, roșu, verde, galben*); *albastru* și *vânăt* nu se regăsesc în această categorie.

⁷ „Rolul sufixelor în formarea numelor de persoană din limba română a fost considerabil. Numele scurte și frecvente în circulație primesc cele mai multe sufixe (...).” (DOR, 1963, p. LIV)

⁸ DOR, 1963, p. LIV.

⁹ *Alba/Albuș* este și zoonim.

„În Roma numele ereditar de *Albus*, mai în urmă *Albinus*, purtau toți pogorătorii din ilustra familie Postumia.” (Hasdeu, 1998, p. 596)

Alba, -ae – numele mai multor cetăți: *Alba Longa* în Latium, *Alba* sau *Alba Fucentia* în ținutul ecvilor sau al marșilor, *Alba Pompeia* oraș în Liguria, *Alba Helviorum* oraș în Galia Narboneză, *Alba Iulia* oraș în Dacia.

¹⁰ DOR, 1963, p. XLIX.

¹¹ Hasdeu, 1998, p. 562.

¹² Hasdeu, 1998, p. 567.

¹³ „În fundul cel mai adânc al văilor, chiar la obășia Arieșului, zace *Albacul*, satul de naștere al lui Horia, unde modesta lui căscioară țărănească încă și până astăzi se păstrează cu sfințenie de nepoții eroilor și martirilor de la 1785...” (Odobescu, apud Hasdeu, 1998, p. 562)

Forma de masculin plural *Albeni* este un toponim – „după cum se cheamă câteva sate (Bacău, Vlașca, Gorj), presupune pe oamenii veniți din alte localități numite *Albul*, *Alba* sau *Albele*”¹⁴. O mulțime de sate din România se numesc *Albești*, „plural de la patronimicul *Albesc* = «fiul lui *Alb*», ceea ce probează marea răspândire (de altădată) a acestui nume personal”¹⁵. Același sens, „fiul lui *Alb(ul)*” îl are și numele propriu *Albulesc(u)*, de la care s-a format toponimul *Albulești*.

Albâie apare ca nume de localitate „într-un act moldovenesc din 1615, satul Doljeștii din districtul Roman e pus pe apa *Albâia*”¹⁶.

*Albotă*¹⁷ este un nume propriu masculin, format după modelul unor nume proprii mai vechi: *Arnotă*, *Dragotă*, *Balotă*, *Racotă*, *Micotă* etc., iar *Albotești* este un toponim – nume propriu format de la *Albotă* cu sufixul colectiv *-ești*. Un alt toponim format de la termenul cromatic *alb*, cu același sufix *-ești*, este *Albuțești*: derivat din numele propriu (personal) *Albuc*, care, la rândul lui, este derivat din *alb* + sufixul *-uc*.

Albuțe „se cheamă un sat în Muscel, care formează o singură comună cu satul *Beleți* = o traducere slavică a aceluiași nume, cu satul *Negrești*, = o antiteză a celorlalte două, și cu satul *Zgripești*. În *Albuțe*, feminin plural de la *albuț*, figurează interesantul sufix diminutival *-uț...*”¹⁸.

Diferențierea masculinului de feminin se realizează, uneori, în cazul numelor proprii, prin menținerea diftongului *-ea-* în temă, ca de exemplu: N m. *Negre(a)*, G m. *Negrii*, N f. *Neagra*, G f. *Neagrei*. „Claritatea în ce privește cunoașterea sexului este evidentă când numele se modifică schimbând articulația masculină cu cea feminină”¹⁹: m. *Albu* ~ f. *Alba*.

Asemănător lui *Alb*, *Roșu* (< adj. *roșu*) este un nume propriu provenit, probabil, tot dintr-o poreclă, desemnând, inițial, tenul sau părul de culoare roșie/roșcată al unei persoane.

Folosirea unui substantiv propriu precum *Roșu* necesită, în primul rând, scrierea cu majusculă și presupune, apoi, desemantizarea acestuia. Numele propriu *Roșu* nu va crea o reacție identică cu cea provocată de adjectivul *roșu*²⁰. Așadar, numele propriu, dacă nu este o poreclă, nu desemnează nicio caracteristică a persoanei care deține numele respectiv.

Dar poreclirea după aspectul feței sau al părului este un fenomen universal în limbile indoeuropene²¹. Domnitorului Negru-Vodă i s-a spus în felul acesta – *Negru(l)/Negre(a)*²² – poate pentru că era negricios la față (un cuman se diferenția de cnejii slavo-români, pentru că avea tenul de culoare mai închisă)²³. Un derivat de la *negru*, *Negrești* este numele unui oraș

¹⁴ Hasdeu, 1998, p. 575.

„Mai multe localități poartă numele de *Albele*, în care se subînțelege «petre», «ape», «case» sau alt substantiv dispărut cu timpul: *Albele*, munte în Neamț; *Albele*, pădure în Vlașca; *Albele*, două sate în Bacău.” (Hasdeu, 1998, p. 575)

¹⁵ Hasdeu, 1998, p. 577.

„Frunzescu înșiră pe două pagini localitățile *Albești* din Moldova (Fălciu, Vaslui, Iași, Botoșani) și din Țara Românească (Muscel, Mehedinți, Teleorman, Buzău, Ialomița, Dolj, Olt, Prahova, Argeș).” (Hasdeu, 1998: 578)

¹⁶ Hasdeu, 1998, p. 570.

¹⁷ „Frunzescu (...) indică vreo șase sate numite *Albotă*, în districtele Argeș și Iași, precum și-n Basarabia, unde se mai află și pârâul *Albotă*.” (Hasdeu, 1998, p. 594)

¹⁸ Hasdeu, 1998, p. 598.

¹⁹ DOR, 1963, p. XXVII.

²⁰ Cf. Teiuș, 1967, p. 516.

Contextul stabilește semnificația numelui comun (prin actualizarea sensului său).

²¹ Cf. fr. *Leblanc*, *Lenoir*, *Leroux* etc., germ. *Schwartz*, *Weiss*, *Roth* etc.

²² „Familia *Negre* este una din cele mai vechi din Moldova. Chiar de la începutul secolului al XIV-lea, un *Negre* vornic figurează în istorie (...) între cei 12 boieri mari, consilierii ai lui Alexandru cel Bun. (...) În hronicele și hrsoavele rămase de la străbuni, numele de *Negre* apare ades ca proprietari de moșii *Negrești*, ca oameni însemnați pe timpul lor, și ades ca victime ale urgiilor domnești.” (Notele la *Dumbrava Roșie*, din vol. *Poezii*, Alecsandri, 1976, p. 164-165)

²³ S-au căutat diferite înțelesuri, inclusiv cel legat de firea lui, sau chiar de faptul că muntenii au tenul mai închis la culoare decât moldovenii. Cf. Djuvara, 2007, p. 126.

din județul Neamț (un toponim), iar toponimul (compus) *Negrești Oaș* desemnează o localitate din județul Satu Mare.

Alte nume proprii, derivate de la termenul cromatic *negru*, sunt: *Negreni* (localități în județele Bacău, Botoșani, Cluj, Sălaj, Vâlcea, Olt, Gorj, Argeș, Teleorman și din regiunea Cernăuți, din Ucraina); toponimul *Negreni* apare și în nume compuse: *Negrenii-Osebiți* și *Negrenii de Sus* (din județul Teleorman), *Negrenii de Câmpie* (din județul Mureș); *Negreasca* (antroponim și hidronim – curs de apă, afluent al Călmățuiului) –, *Negrilă*, *Negrițescu*, *Negruț*, *Negruzzi* – cu grafie italianizantă etc.

În limba română toponimele și antroponimele derivate de la termenul cromatic *roșu* sunt numeroase; dintre acestea, enumerăm: *Roșia*, *Roșieni*, *Roșești*, *Roșiile*, *Roșioara*, *Roșiori*, *Rușeț*, *Roșca*, *Roșianu(l)*, *Roșuleț*, *Roșoga*, *Roșculescu*.

Islamul desemnează punctele cardinale prin culori: răsăritul este alb, sudul roșu, apusul fie albastru, fie verde, iar nordul este negru. În acest sens, *Kara-Bogdan* desemna „Bogdania de Nord”, fără a se putea repera una similară în sud. Totuși, toponimul nu reflectă doar o orientare empirică pe hartă, întrucât zona dintre Carpați, Dunărea Inferioară și Nipru, aflată sub stăpânirea cumanilor, înainte de marea invazie a tătarilor din 1241, era cunoscută sub numele de *Cumania Neagră* (în timp ce *Cumania Albă* se afla mai la est, între Nipru și Don).

La rândul lor, bizantinii utilizau un nume de același tip pentru Moldova, pe care o denumeau *Maurovlahia* „Valahia Neagră”. Muntenia era numită, în cronicile și în cancelaria sultanilor, *Kara-Ulag*, altfel spus, tot „Valahia Neagră” (în versiune turcă). Se poate pretinde că traducerea corectă ar fi Valahia de Nord, pentru a o putea deosebi de diferitele enclave valahe din sudul Dunării (de exemplu, cea din Thessalia, care era destul de întinsă). Se mai poate deduce că cele două principate din nord-vestul *Pontului Euxin* au suferit o contaminare onomastică și cromatică din partea acestuia, din momentul în care, la romani, întinderea de apă începuse deja să fie numită *Mare Nigrum*. O mie de ani mai târziu, pe hărțile și portulanele genoveze și venețiene se utilizează același nume, transpus în italiană, *Mar Nero*, care ajunge să fie tradus de turci prin *Kara-Deniz*.

Regiunile locuite de români erau desemnate prin negru (în preajma mării numită prin aceeași culoare), în timp ce, mai spre răsărit, la gurile Niprului și ale Donului, ținuturile „se colorau” în alb, precum în cazul *Cumaniei de Est*. Niciun alt element din spectrul luminii nu este consemnat în acest spațiu, cu valoare concretă ori simbolică. Cu toate acestea, negrul nu apare (explicit și decisiv) în niciunul din însemnele heraldice ale voievozilor români.

Adjectivul cromatic *cara* < tc. *kará* „negru” intră atât în compunerea multor nume de persoană, cât și a toponimelor, la popoarele balcanice, care s-au aflat sub influență otomană. Astfel, în română există: *Caracal* (< tc. *Kara-kalé* „cetate neagră”) *Carabaș* („oaie cu botul negru”) – literal, „Capnegru”, *Caracaș* „sprâncene negre” (cf. tc. *Karakaš*), *Caragea* (< tc. *karadjá* „negrișor”), *Caragiani* (ar. *Caraiani/Caraioani* „Ioan cel negru”), *Caraghiuzel*, cu varianta *Carachiuzel* (< tc. *karaghüzel* „brunet frumos”), *Caraochi* – este o traducere parțială a numelui turcesc *Karagöz* „Ochi negru”²⁴ etc. Numele propriu *Caraman*²⁵ (< tc. *karaman* „brunet”) circulă atât ca antroponim, cât și ca zoonim (nume de bou murg).

²⁴ Cf. DOR, 1963, p. 230.

²⁵ Este folosit în bulgară cu sensul „om tare”.

În română a pătruns ca antroponim în secolul al XV-lea, când emirul liber al Caramaniei îi înfrunța pe otomani. Vezi DOR, 1963, p. 230.

Un cuvânt care și-a „estompat” sensul inițial este numele propriu *Bălu*, înrudit cu *Bălan*, fiind, la origine, un adjectiv cromatic: *bălai*, *bălaie*²⁶ cu sensul „blond, alb”, provenit din v.sl. *bélu*. În română, *Bălan* este atât antroponim, cât și toponim (oraș în județul Harghita; comună în județul Sălaj). Potrivit DOR, *Bălaș* și *Bălașa* sunt greșit puse în legătură, de Hasdeu, cu adjectivul *bălai* și *bălan*²⁷. De asemenea, există nume proprii formate cu sufixe: *Bălăuca* – este epitetul Veronicăi Micle (*băl(ă)* + sufixul *-uc/-uca*) –, *Bălăuș*, *Bălescu*, *Băleanu* (familie boierească din secolul al XV-lea²⁸), *Bălici*, *Bălică*, *Bălișor*, *Băloiu* etc. *Bălac* și *Bălaci* sunt nume proprii derivate din *băl* + sufixul *-ac(iu)*. Alte derivate care au aceeași bază sunt: *Bălăcel*, *Bălăceanu* (familie de boieri din Țara Românească), *Bălăcioiu*, *Bălăcița* (comună în județul Mehedinți), *Bălăceanca* (sat în comuna Cernica, județul Ilfov, situat aproape de Valea Dâmboviței; localitatea e cunoscută pentru că pe teritoriul ei se află un spital de boli psihice) etc.

„Lat. *candidus*, -a, -um explică numele de persoană *Cânde* și numele topic *Cânder*”²⁹. Alte nume proprii derivate din latinescul *candidus* sunt: *Cândescu*, *Cândești*, *Cândelești*, *Cândiță*, *Cânduleț*, *Cândoiu* etc.

Numele propriu *Roibu* (< adj. *roib*, *roaibă*) poate fi atât zoonim, cât și antroponim; la fel, *Murgu* sau *Suru*³⁰. Substantivul (propriu) *Suru*, devenit nume de persoană, este și oronim, fiind numele unui vârf din Munții Făgărașului, *Vârful Suru*³¹.

Așadar, onomastica animalelor domestice nu trebuie separată de antroponomastică și nici de toponimie³². Adjectivul *șarg*, prin onimizare, devine substantiv; în acest caz desemnează un „cal cu părul gălbui”. Nu trebuie neglijat faptul că acest adjectiv a pătruns și în zoonimie – *Șargan* (*Șarg* + suf. *-an*) este numele calului bătrânului Matei Cârjă, din poemul istoric *Dumbrava Roșie*³³, scris de Vasile Alecsandri.

Pe lângă aceasta, trebuie să se țină cont și de faptul că un număr apreciabil de zoonime sunt adjective care indică nuanța părului diverselor animale domestice – „vacii: *Bălțata*, *Băluța*, *Gălbioara*, *Murga*, *Murguța*, *Negreana*, *Negruța*, *Priana*, *Prica*, *Rușița*, *Vânăta*, *Vănuța*; boi: *Murgilă* (din *murg* sau *amurg*), *Prian*³⁴, *Suran*; cai: *Bălan*, *Murgu*, *Roibu*, *Suru*, *Vântu*; iepe: *Bălana*, *Sura*; oi³⁵: *Bălăioara*, *Băluța*, *Fumura*, *Peaga*, *Pistruia*; capre: *Albiceana*. De adăugat și *Cărămida* «capră cu părul roșcat»³⁶.

În afara nuanței părului, anumite adjective indicând particularități fizice care fac referire tot la coloristică, devin, de asemenea, zoonime: *Codalba* „cu coada albă”, *Pintenoaga*

²⁶ „*Băl*, adj. «blond; alb», cu der. *bălai*, *bălan*, *bălaș*; ar. *bal'u* «(cal sau câine) cu pată albă în frunte», megl. *bal'* «(despre oi) cu pată albă în frunte», se compară cu alb. *bal-* (legat etimologic de *ballë* «frunte»), care se află la baza multor derivate.” (Brâncuș, 1983, p. 133)

²⁷ Vezi DOR, 1963, p. 195.

²⁸ Cf. DOR, 1963, p. 194.

²⁹ Giuglea, Kelemen, 1966, p. 216.

Alexandru Philippide, care este de aceeași părere, este combătut de Sextil Pușcariu: „Încercarea lui A. Philippide de a recunoaște în unele nume românești nume latine (de ex. *Cânde* din *Candidus*) e nereușită.” (Pușcariu, 1976, p. 298)

³⁰ La Topârceanu există zoonimul *Suru* în *Balada popii din Rudeni*: „Bate Surul din potcoavă/ Drum de iarnă fără spor...” (Topârceanu, 1966, p. 126)

³¹ Cf. Tohăneanu, 1986, p. 74.

Diferențierile cromatice din rândul animalelor sunt mai numeroase în limba populară. *Bălana*, *Cărunta*, *Plăvan*, *Rujan* etc. sunt nume de animale, dintre care unele au intrat în toponimie și în antroponimie.

³² Cf. Brâncuș, 1967, p. 169.

³³ „(...) iar Cârjă, om înțelept și harnic,/ E-n floare când se simte călare pe Șargan.” (Alecsandri, 1976, p. 164)

³⁴ *Prian* – descrie vitele mari: „cu una sau mai multe pete albe”.

³⁵ Pentru a descrie oile, sunt folosite și alte adjective, care însă nu au devenit zoonime: *floriu* „cu pete albe”, *cernă* „(oaie) neagră”, *zără* „oaie care are lâna neagră”.

Numele *Cerna* este hidronim (râu – afluent al Dunării; râu – afluent al Mureșului; râu – afluent al Oltețului), toponim (comună în județul Tulcea) și antroponim (pseudonimul poetului român Panait Stanciof).

³⁶ Brâncuș, 1967, p. 172.

„cu o pată albă la gleznă”, *Stela*, *Steluța* „cu pete albe”³⁷, *Brezoi* „cu o pată albă pe frunte”, *Bucălaia*, „cu botul negru”, *Ocheșica* „cu pete negre în jurul ochilor”.

Numele personajului din povestea lui Ion Creangă, *Harap-Alb*, poate fi interpretat ca oximoron – figură de stil care asociază doi termeni cu sensuri opuse ori incompatibile –, întrucât semnificația lui ar fi „negru alb” (*harap* însemnând „negru; rob”). „*Albul* este în antiteză cu *Negrul*, un alt nume personal de asemenea foarte întrebuițat altădată, dar căruia nu-i corespundea o formă feminină *Neagra*, căci «negreața» ar fi fost o bătaie de joc pentru o femeie. Uneori același individ se zicea *Albul* și *Negrul*, cu nume de botez și celălalt ca poreclă”³⁸.

Prenumele care au la bază un termen cromatic³⁹ sunt destul de numeroase; în română, acestea sunt de dată recentă, fiind împrumutate pe cale cultă din alte limbi. Așa, de pildă, sunt: *Alba* – împrumutat din onomastica literară spaniolă, *Bianca*⁴⁰ – împrumutat din italiană, unde corespunde adjectivului *bianco* „alb”, *Flavia* (m. *Flavius*, *Flavian*)⁴¹, *Fulvia* (m. *Fulvius*) – apropiat de adjectivul latinesc *fulvus* „galben”⁴² – și chiar *Liliana*, care este format fie de la numele plantei *lilic* (la origine *nīlas* „albăstrui” < *nīl* „albastru, indigo”⁴³), fie de la *crin*⁴⁴ sau *Violeta*.

Folosirea lui „*Alba*, *Albul* sau *Albin* ca nume de botez probează, indirect, vechimea lor în onomastica noastră și nu ne hazardăm dacă afirmăm că astfel de nume circulau probabil la populația romanizată din Dacia, înaintea contactului cu slavii”⁴⁵. În documentele slavo-române⁴⁶ se regăsesc formele numelor traduse; în felul acesta, forma autentică a fost înlăturată, iar apoi uitată (ca, de exemplu, *Cerna* pentru „Negru”).

Deseori, în basmele românești, împărații sunt numiți (cu scopul de a fi individualizați) prin termeni cromatici: *Împăratul Roșu*, *Împăratul Verde*, *Împăratul Galben*, *Împăratul Negru*, mai rar apare *Împăratul Alb*, dar niciodată *Împăratul Albastru*. „În basmele aromâne dăm de *Amiră-Albu*, *Amiră-Arăp* sau *Lai*, *Amiră-Arôș*, *Amiră-Vearde*”⁴⁷. Nu se poate însă stabili dacă există o legătură directă între numele împăratului și caracterul lui. „Mai degrabă cei cinci împărați (...) sunt hieroglifele universului, împărțiți pe stihii. Tradiția hermetică s-a pierdut și culorile au rămas simple nume distinctive”⁴⁸.

³⁷ „(...) dacă nu cumva e chiar numele de persoană *Stela*” (Brâncuș, 1967, p. 172)

³⁸ Hasdeu, 1998, p. 595.

³⁹ „Cele mai multe dintre numele comune care formau prenume odinioară nu se mai regăsesc la prenumele delexicale recente. A dispărut tradiția prenumelor provenite de la numele de însușiri.” (Tomescu, 2007, p. 406)

⁴⁰ Formele masculine: *Bianco*, *Bianchi* sunt cunoscute ca nume de familie.

Cf. engl. *Bianca*, fr. *Blanc*, *Blanche*, germ. *Blanka*, sp. *Blanca*, magh. *Blanka*, *Bianka*.

⁴¹ „În mod curent, *Flavius* este considerat un derivat adjectival de la *flavus* «blond» (neologismele românești de origine franceză *bleu* și *bleumarine*, printr-un intermediar germanic *blao* – germ. actual *blau*, engl. *blue*, fac parte din aceeași familie). Dată fiind masiva influență a onomasticii etrusce asupra celei romane, nu trebuie exclusă însă nici ipoteza care apropie pe *Flavius* de numele pers. etrusc *Flave*, a cărei semnificație rămâne încă obscură.” (Ionescu, 1975, p. 138)

⁴² Vezi Ionescu, 1975, p. 143.

⁴³ Cf. Graur, 1978, p. 82.

⁴⁴ Cf. Ionescu, 1975, p. 191.

⁴⁵ Ionescu, 1975, p. 31

⁴⁶ „Desinența genitivului slav *-a* apare la patronime, în actele slave, indiferent dacă numele este sau nu articulat”, de exemplu: *Albula*. „Numele intrând în circulație în forma aceasta, *-a* își pierde sensul de genitiv patronimic și astfel se constituie o nouă subcategorie a numelor terminate în *-a*.” (DOR, 1963, p. XXVII)

⁴⁷ Pericle Papahagi, *Basme aromâne*, apud Călinescu, 1965, p. 222.

⁴⁸ Călinescu, 1965, p. 223.

Așa cum reiese din cele prezentate, antroponimele și toponimele se află în relație⁴⁹ foarte strânsă, după cum o demonstrează, de exemplu, toponimele formate cu sufixul *-ești*, derivate de la numele de persoane (*Albu – Albești, Negru – Negrești*).

Se remarcă, de asemenea, existența unor antroponime identice cu toponimele, a unor zoonime identice cu antroponimele și cu oronimele, precum și unor antroponime identice cu hidronimele și cu oiconimele. Din aceste identități rezultă faptul că relația dintre antroponimie și toponimie este mai complexă decât ar părea la prima vedere și nu este unidirecțională, ci reciprocă.

Bibliografie

- Brâncuș, Grigore, *Nume date animalelor domestice*, în LR, XVI, 2/1967, p. 169-175.
- Brâncuș, Grigore, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Călinescu, George, *Estetica basmului*, București, Editura pentru Literatură, 1965.
- Constantinescu, N. A., *Dicționar onomastic românesc (DOR)*, București, Editura Academiei Române, 1963.
- Dan, Ilie, *Contribuții la istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea, 1983.
- Djuvara, Neagu, *Thocomerius – Negru-Vodă, un voievod de origine cumană la începuturile Țării Românești*, București, Editura Humanitas, 2007.
- Gardiner, Alan H., *The Theory of Proper Names. A Controversial Essay*, London, Oxford University Press 1954.
- Giuglea, George, Kelemen, Béla, *Termenii privitori la culori în latină, cu referință la limbile romanice*, în CL, 2/1966, p. 215-220.
- Graur, Al., *Dicționar de cuvinte călătoare*, București, Editura Albatros, 1978.
- Hasdeu, B. P., *Etymologicum Magnum Romaniae*, București, Editura Teora, 1998.
- Ionescu, Christian, *Mică enciclopedie onomastică*, București, Editura Enciclopedică Română, 1975.
- Pătruț, Ioan, *Nume de persoane și nume de locuri românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- Pușcariu, Sextil, *Limba română, I. Privire generală*, București, Editura Minerva, 1976.
- Teiuș, Sabina, *Despre conceptul de nume propriu și sfera onomasticii*, în LR, XVI, 6/1967, p. 513-516.
- Tohăneanu, Ghe. I., *Cuvinte românești*, Timișoara, Editura Facla, 1986.
- Toma, Ion, *Formula semantică a numelui propriu*, în „Studii și cercetări de onomastică”, I, 1/1995, p. 103-111.
- Toma, Ion, *Toponimia Olteniei*, Craiova, Reprografia Universității din Craiova, 1988.
- Tomescu, Domnița, *Onomasticizarea – subtip al conversiunii lexicogramaticale*, în „Studii lingvistice – omagiu profesoarei Gabriela Pana Dindelegan la aniversare” (coord. Rodica Zafiu, Camelia Stan, Alexandru Nicolae), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 2007, p. 405-410.

Surse

- Alecsandri, Vasile, *Poezii*, București, Editura Minerva, 1976.
- Topârceanu, George, *Poezii*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1966.

⁴⁹ „Cum se explică relațiile dintre numele de localități și numele de persoane? S-a spus că sunt sate care își trag numele fie de la stăpânul (cneazul, judele), fie de la întemeietorul lor (...). E posibilă, în unele cazuri, și o altă situație: «așezarea» consta, la început, dintr-o singură familie mare.” (Pătruț, 1984, p. 11)